

АРАНЧІЙ В. І., кандидат економічних наук, професор, ректор,
професор кафедри фінансів і кредиту,
ЗОЛЯ О. П., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
РІЗНИЧЕНКО О. А., здобувач кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія (м. Полтава, Україна)

РІВЕНЬ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ І ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЧИННИКИ ЇХ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аранчій В. І., Зоря О. П., Різниченко О. А. Рівень ресурсного потенціалу і ефективності господарювання та чинники їх впливу на формування стратегії розвитку аграрних підприємств.

Вступ. Системні перетворення в аграрному секторі української економіки повинні закласти підґрунтя для збалансованого комплексного розвитку окремих підприємств, галузей національного господарства та країни в цілому. Соціально-економічний розвиток аграрних підприємств має бути основою концепції підвищення ефективності підприємницької діяльності у сільському господарстві. Формування ефективної стратегії розвитку аграрного сектору України й суб'єктів господарювання у даній галузі потребує ідентифікації наявних проблем і пошуку дієвих шляхів їх вирішення.

Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних засад, розробці методичних і практичних рекомендацій щодо формування й розробки стратегії розвитку вітчизняних аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки на основі аналізу їх ресурсного потенціалу й ефективності господарювання.

Результати. У роботі проаналізовано сучасний рівень ресурсного забезпечення й ефективності господарювання в аграрних підприємствах Полтавської області, виявлені чинники впливу на ефективність діяльності та стратегію їх розвитку. Визначено, що в умовах подальших інституційних трансформацій в економіці держави необхідно здійснити формування стратегії розвитку аграрних підприємств при збалансуванні економічних, екологічних і соціальних проблем їх розвитку. Для розробки стратегії подальшого розвитку аграрних підприємств здійснено аналіз рівня та динаміки їх розвитку в сучасних умовах. Встановлено, що намічені негативні тенденції в аграрному секторі лише загострюють питання стосовно важливості формування стратегії розвитку аграрних підприємств з метою подальшого підвищення ефективності їх функціонування та конкурентоспроможності на ринку продовольства як важливого сектора економіки держави, що спроможний в кризовий період забезпечувати прирости виробництва валової продукції та гарантувати продовольчу безпеку країни.

Висновки. Визначено, що рівень ресурсного потенціалу й ефективність господарювання є головними орієнтирами та ключовим елементом формування стратегії розвитку аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки.

Ключові слова: розвиток, стратегія, аграрне виробництво, аграрні підприємства, економічне зростання, ефективність, ресурси.

Постановка проблеми. Системні перетворення в аграрному секторі української економіки повинні закласти підґрунтя для збалансованого комплексного розвитку окремих підприємств, галузей національного господарства та країни в цілому. Соціально-економічний розвиток аграрних підприємств має бути основою концепції підвищення ефективності підприємницької діяльності у сільському господарстві. В той же час, важливим питанням з позиції формування стратегій подальшого розвитку є проведення оцінки сучасного рівня ресурсного забезпечення та ефективності господарювання в цих підприємствах з метою виявлення головних прогалин та пошуку перспективних шляхів вирішення намічених проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасного стану та

тенденцій розвитку вітчизняного аграрного сектору та суб'єктів господарювання у даній галузі знайшли відображення у працях таких вітчизняних учених, як П. Гайдуцького [1], А. Даниленка [2], І. Кириленка [3], В. Месель-Веселяка [4, 6], Ю. Лупенка [1, 4], П. Саблука [1, 5], М. Федорова [6] та інших. Проведені ними наукові дослідження стали підґрунтям для здійснення аграрних трансформацій формування системи подальшого розвитку аграрних підприємств.

Постановка завдання. Складність і багатогранність питань, пов'язаних з подальшим ефективним розвитком аграрних підприємств в умовах трансформаційних змін зумовлюють необхідність проведення подальших наукових досліджень. У першу чергу, це пов'язано з тим, що на сучасному етапі виокремилась низка чинників, які раніше не

враховувались вітчизняними дослідниками. Так, в умовах подальших трансформацій в економіці держави необхідно здійснити формування стратегії розвитку аграрних підприємств при збалансуванні економічних, екологічних і соціальних проблем їх розвитку. Для розробки такої стратегії, в першу чергу, необхідно здійснити аналіз рівня та динаміки їх розвитку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств відіграє провідну роль в успішному вирішенні економічних і соціальних завдань, досягненні головної мети виробництва – підвищення прибутковості. Оптимальний розмір, структура, функції та закономірності розвитку ресурсного потенціалу як економічної категорії має не лише методологічне, а й

практичне значення, оскільки від ефективності його використання значною мірою залежать стан економічного розвитку аграрних підприємств.

Аналіз ресурсного потенціалу і його вплив на формування стратегії розвитку аграрних підприємств Полтавської області показав, що станом на кінець 2017 р. близько 5,2 % сільськогосподарських угідь України становлять угіддя аграрних підприємств Полтавської області, а саме – 2164,2 тис. га (табл. 1). Найбільша частка (29,2 % або 716) діючих підприємств станом на 2017 р. мають площу сільськогосподарських угідь що коливається в межах 20,1-50 га. В той же час, лише 16 підприємств які здійснюють сільськогосподарську діяльність користуються площею, яка перевищує 10 тис. га.

Таблиця 1

Динаміка ресурсного потенціалу та ефективність його використання у аграрних підприємствах Полтавської області, 2013-2017 рр.

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (+,-)
Всього сільськогосподарських угідь, тис га	2166,9	2165,8	2165,5	2165,5	2164,2	-2,7
Середньооблікова чисельність найманих працівників, осіб	45222	42069	37211	36882	35915	-9307
Навантаження на одного працівника сільськогосподарських угідь, га	47,9	51,5	58,2	58,7	60,3	12,4
Середньомісячна номінальна заробітна плата на одного працівника, грн	2404	2631	3390	4452	6136	3732
Наявність основних засобів млн. грн	10185,4	11232,9	12511,6	14964	16262,2	6076,8
Фондозабезпеченість, млн. грн	4,7	5,2	5,8	6,9	7,5	2,8
Фондоозброєність, млн. грн	0,23	0,27	0,34	0,41	0,45	0,22
Валова продукція у постійних цінах 2010 р., млн. грн	16022,8	15520,4	16660,8	17212,6	14316,6	-1706,2
Фондовіддача, грн	1,57	1,38	1,33	1,15	0,88	-0,69
Фондомісткість, грн	0,64	0,72	0,75	0,87	1,14	0,50

Джерело: розраховано авторами на основі [7, 8]

Зменшення чисельності найманих працівників підприємств Полтавської області що здійснюють сільськогосподарську діяльність більш ніж на 9,3 тис. осіб відобразилося на збільшенні навантаження на одного працівника сільськогосподарських угідь із 47,9 га у 2013 р. до 60,3 га у 2017 р. (або на 25,9 відсоткових пунктів).

Середньомісячна номінальна заробітна плата на одного працівника зайнятого у сільському господарстві Полтавської області становила у 2017 р. 6136 грн, що на 1,3 % перевищує значення аналогічного показника по Україні в цілому.

Проведені дослідження свідчать, що станом на кінець 2017 р. підприємствами Полтавської області, які здійснювали сільськогосподарську діяльність отримано 14316,6 млн. грн валової продукції у постійних цінах 2010 р., що становить 5,7 % від аналогічного показника по Україні. В той же час,

за досліджуваний період слід відмітити негативну тенденцію зменшення вартості валової продукції у постійних цінах 2010 р. на 1706,2 млн. грн (або на 10,6 %). Сільськогосподарськими товаровиробниками Полтавської області у 2017 р. на 1 грн вартості основних засобів отримано 0,88 грн валової продукції у постійних цінах 2010 р., що на 0,69 грн (або на 43,9 %) менше у порівнянні із 2013 р.

В ході дослідження встановлено, що рівень фондовіддачі аграрних підприємств Полтавської області є нижчим у порівнянні із аналогічним показником по аграрних підприємствах України, та свідчить про нижчий рівень ефективності використання ресурсного потенціалу та необхідності формування загальної стратегії розвитку галузі та окремих аграрних підприємств регіону.

Як свідчать дані представленої ілюстрації (рис. 1), на протязі 2013-2017 рр. в умовах постійного приросту вартості основних

засобів досліджуваних підприємств, які здійснювали сільськогосподарську діяльність та зменшення вартості валової продукції у постійних цінах 2010 р., спостерігається неухильна тенденція до зменшення показника фондівіддачі, та відповідно збільшення фондомісткості виробництва. Максимальну вартість валової продукції у постійних цінах 2010 р. аграрними підприємствами

Полтавської області отримано у 2016 р. на рівні 17212,6 млн. грн. В той же час, максимальне значення показника фондівіддачі (1,57 грн) та мінімальний рівень фондомісткості (0,64 грн) було досягнуто у 2013 р. за наявності 10185,4 млн. грн основних засобів та 16022,8 млн. грн вартості виробленої валової продукції.

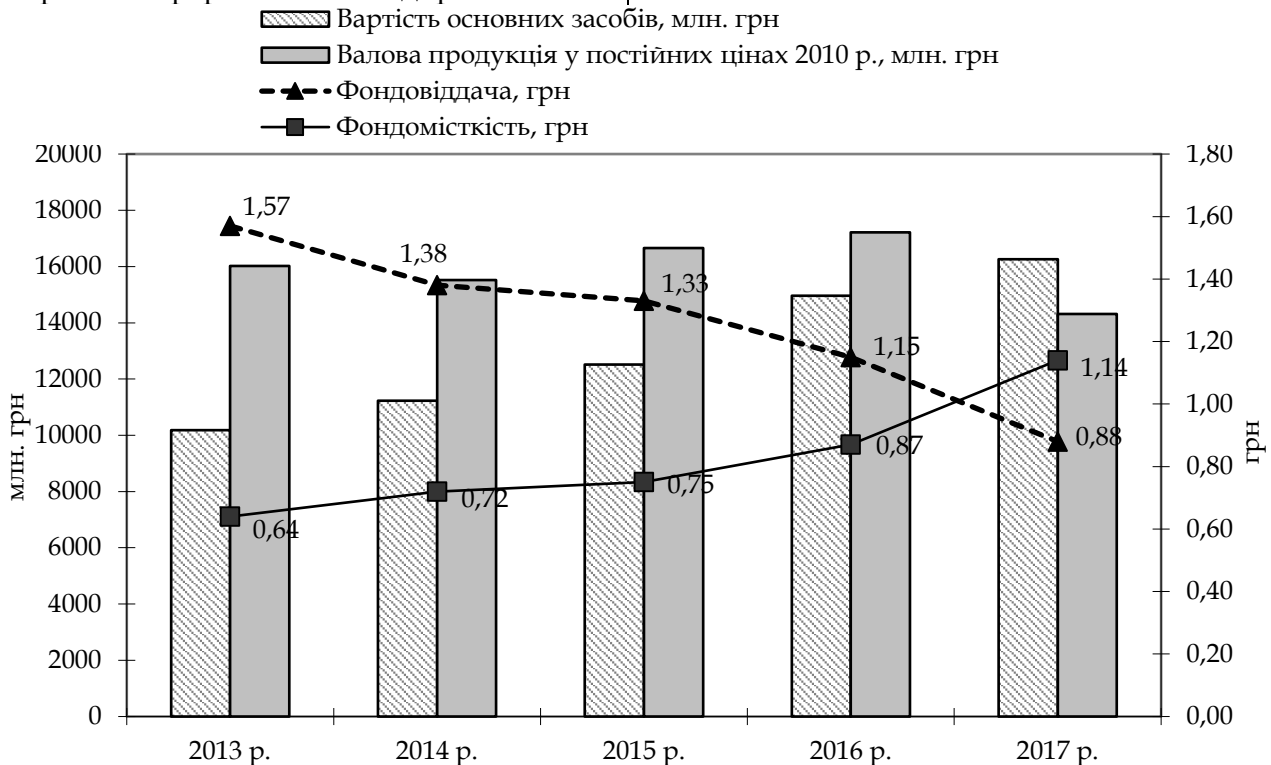

Рис. 1. Динаміка ефективності використання ресурсного потенціалу в аграрних підприємствах Полтавської області, 2013-2017 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [7, 8]

У 2017 р. аграрними підприємствами Полтавської області вироблено 8970,3 млн. грн продукції сільського господарства у постійних цінах 2010 р., що на 1529,6 млн. грн (або на 14,6 %) менше у порівнянні із 2013 р. (рис. 2). Проаналізувавши структуру виробництва продукції сільського господарства аграрними підприємствами Полтавської області у постійних цінах 2010 р. слід зазначити про зменшення частки галузі рослинництва із 79,3 % у 2013 р. до 75,8 % у 2017 р., та відповідно збільшення частки виробництва продукції тваринництва – із 20,7 % до 24,2 %. Дані зміни відбулися не за рахунок підвищення ефективності функціонування галузі тваринництва, а на фоні перевищення темпів спаду вартості виробництва продукції рослинництва в порівнянні із вартістю продукції тваринництва.

Не дивлячись на те, що операційна діяльність сільськогосподарських підприємств на протязі 2013-2017 рр. була рентабельною,

доречно відмітити негативний факт її зменшення із 19,6 % у 2013 р. до 17,0 % у 2017 р. (або на 2,6 відсоткових пунктів). В той же час, у 2017 р. сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області отримано 4881,3 млн. грн чистого прибутку, що на 3050,2 млн. грн (або у 2,7 разів) перевищує значення 2013 р. Позитивним фактом є збільшення чисельності підприємств, фінансовим результатом діяльності яких було отримання чистого прибутку (із 78,6 % до 84,4 % до їх загальної кількості).

У 2017 р. сільськогосподарськими підприємствами Полтавської області вироблено 212,6 тис. грн валової продукції у постійних цінах 2010 р. в розрахунку на одного найманого працівника, що на 13,5 тис. грн (або на 6,8 %) більше у порівнянні із 2013 р., але на 58,9 тис. грн (або на 21,7 %) менше у порівнянні із значенням аналогічного показника в середньому по Україні. В той же час, слід зазначити, що підвищення продуктивності

праці як сільськогосподарських підприємств України так і Полтавської області відбулося за рахунок скорочення чисельності найманих

працівників за 2013-2017 рр. та не є ознакою підвищення ефективності функціонування підприємств галузі сільського господарства.

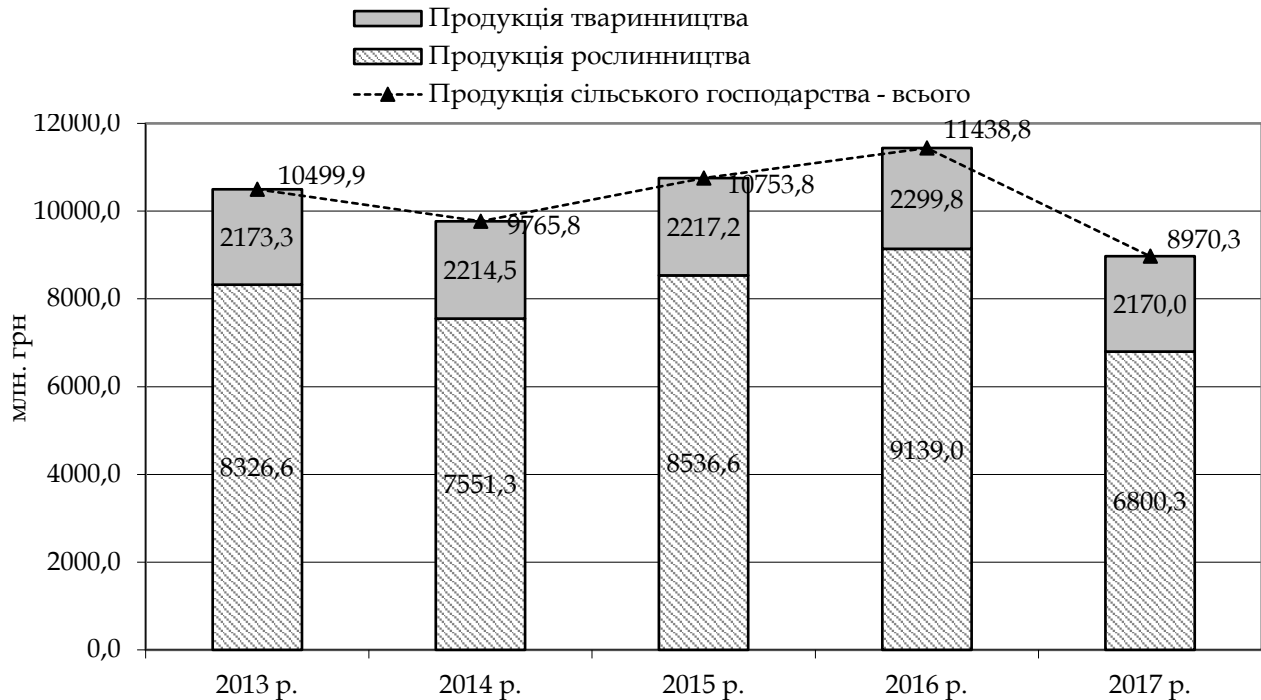

Рис. 2. Динаміка виробництва продукції сільського господарства аграрними підприємствами в Полтавській області у постійних цінах 2010 р., 2013-2017 рр., млн. грн

Джерело: побудовано авторами на основі [7, 8]

Намічені негативні тенденції в аграрному секторі лише загострюють питання стосовно важливості формування стратегії розвитку аграрних підприємств, з метою подальшого підвищення ефективності їх функціонування та конкурентоспроможності на ринку продовольства як важливого сектора економіки держави, що спроможний в кризовий період забезпечувати прирости виробництва валової продукції та гарантувати продовольчу безпеку країни.

Висновки. Визначено, що рівень ресурсного потенціалу та ефективність господарювання є головними орієнтирами та ключовим елементом формування стратегії розвитку аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки. Так, аграрними підприємствами Полтавської області у 2017 р. вироблено

8970,3 млн. грн валової продукції у постійних цінах 2010 р., що становить близько 4 % в загальній структурі виробництва валової продукції аграрними підприємствами України. В той же час, на фоні перевищення темпу приросту основних засобів в порівнянні із зниженням виробництва валової продукції значно погіршилися показники, які характеризують ефективність використання ресурсного потенціалу, що є свідченням відсутності налагодженої системи управління та чіткої стратегії розвитку аграрних підприємств. Обсяги виробництва валової продукції, рівень рентабельності, продуктивності праці та чистого прибутку свідчать, що протягом 2013-2017 рр. пріоритетною сферою бізнесу в аграрному секторі економіки залишається галузь рослинництва.

Література.

1. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.; за ред. П. І. Гайдуцького. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 424 с.
2. Даниленко А. С. Державна підтримка аграрного сектору економіки в контексті формування передумов для сталого економічного розвитку. *Вісн. Білоцерк. держ. аграр. ун-ту*. 2009. Вип. 63. С. 3-8.
3. Кириленко І. Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми. *Економіка АПК*. 2005. № 5. С. 8-14.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. 218 с.
5. Саблук П. Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні. *Економіка АПК*. 2011. № 5. С. 3-16.

6. *Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М.* Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37–49.
7. Сільське господарство України 2017. Статистичний збірник. Київ, 2018. 245 с.
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References.

1. *Haidutskiy, P. I.* (2005). *Ahrarna reforma v Ukraini*. [Agrarian reform in Ukraine]. NNTs IAE. Kiev. Ukraine.
 2. *Danylenko, A. S.* (2009) «State support of the agrarian sector of the economy in the context of the formation of prerequisites for sustainable economic development». *Visn. Bilotserk. derzh. ahrar. un-tu*. vol. 63. pp. 3-8.
 3. *Kurylenko, I. H.* (2005). «Agrarian Reform in Ukraine: objectives, problems». *The Economy of Agro-Industrial Complex*, no. 5, pp. 8-14.
 4. *Strategichni napryamy` rozvy`tku sil`s`kogo gospodarstva Ukrayiny` na period do 2020 roku*. [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period till 2020]. (2012). In *Lupenka Yu. O., Mesel'-Veselyaka V. Ya.* (ed.). NNCz IAE. Kiev. Ukraine.
 5. *Sabluk, P. T.* (2011). "Basic directions of improvement of the state agrarian policy in Ukraine". *Ekonomika APK*. no 5. pp. 3–16.
 6. *Mesel'-Veselyak, V. Ya. and Fedorov, M. M.* (2016). "Strategic directions of development of the agrarian sector of the Ukrainian economy". *Ekonomika APK*. no 6. pp. 37–49.
 7. *Sil`s`ke gospodarstvo Ukrayiny` 2017. Staty`sty`chny`j zbirny`k*. [Agriculture of Ukraine 2017. Statistical collection]. (2018). Kiev. Ukraine.
 8. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
-

Abstract.

Aranchiy V. I., Zoria O. P., Riznychenko O. A. Level of resource potential and efficiency of business and factors of their influence on forming agricultural enterprises development strategy.

Introduction. System transformations in the Ukrainian economy agrarian sector should lay the foundation for balanced integrated development of individual enterprises, sectors of the national economy and the country as a whole. Socio-economic development of agrarian enterprises should be the concept basis of entrepreneurial activity efficiency increasing in agriculture. An effective strategy formation for the Ukrainian agrarian sector development and business entities in this field requires identification of the existing problems and the search for effective ways of their solution.

The purpose of the study is to summarize theoretical and methodological principles, develop methodological and practical recommendations for the formation and design the development strategy for the domestic agricultural enterprises in the conditions of globalization of the economy on the basis of their resource potential analysis and management efficiency.

Results. The paper analyzes the modern level of resource provision and management efficiency in agrarian enterprises of the Poltava region, identifies the factors influencing the activity efficiency and the strategy of their development. It is determined that it is necessary to formulate a strategy for the agrarian enterprises development in order to balance the economic, ecological and social problems of their development in the conditions of further institutional transformations in the state economy. An analysis of the level and their development dynamics in contemporary conditions was carried out to create a strategy for the agrarian enterprises further development. It is established that the outlined negative tendencies in the agrarian sector only exacerbate the issue of the strategy forming importance for the agrarian enterprises development in order to further increase the efficiency of their functioning and competitiveness in the food market as an important sector of the state's economy that is able to ensure the growth of gross output production in the crisis period and to guarantee food security country.

Conclusions. It is determined that the level of resource potential and the management efficiency are the main guides and a key element in the strategy formation for the agrarian enterprises development in the conditions of globalization of the economy.

Key words: development, strategy, agrarian production, agrarian enterprises, economic growth, efficiency, resources.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2019 р.

Бібліографічний опис статті:

Аранчій В. І., Зоря О. П., Різниченко О. А. Рівень ресурсного потенціалу і ефективності господарювання та чинники їх впливу на формування стратегії розвитку аграрних підприємств. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 2. С. 26-30.

Aranchiy V. I., Zoria O. P., Riznychenko O. A. Level of resource potential and efficiency of business and factors of their influence on forming agricultural enterprises development strategy. Actual problems of innovative economy. 2019. No. 2, pp. 26-30.

